

PIELGRZYMOWANIE DO SANKTUARIUM NIEPOKALANEJ MATKI DOBREJ NADZIEI W TULIGŁOWACH – PRZESZŁOŚĆ I TERAŹNIEJSZOŚĆ

Streszczenie

Sanktuarium Niepokalanej Matki Dobrej Nadziei w Tuligłowach jest jednym z ponad 550 sanktuariów Matki Bożej funkcjonujących obecnie w Polsce. Jest także jednym z najstarszych i ważniejszych maryjnych ośrodków pielgrzymkowych w archidiecezji przemyskiej. Kult cudownego obrazu Matki Bożej Tuligłowskiej sięga początkami XIV w. W 1745 r. biskup przemyski Wacław Hieronim Sierakowski ogłosił wizerunek jako łaskami słynący. W dniu 8 września 1909 r. – za zgodą Kapituły Watykańskiej – łaskami słynący obraz Pani Tuligłowskiej został ozdobiony papieskimi koronami przez ks. biskupa Józefa Sebastiana Pelczara. Najważniejszym wydarzeniem w najnowszej historii sanktuarium była rekoronacja cudownego obrazu, której dokonał w dniu 6 września 2009 r. abp Józef Michalik – w setną rocznicę koronacji.

Obecnie do sanktuarium w Tuligłowach przybywają nie tylko pielgrzymi z archidiecezji przemyskiej, ale także pątnicy z odległych zakątków Polski. Największy ruch pielgrzymkowy w sanktuarium rejestruje się podczas trzech odpustów: Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny (2 lipca), Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (15 sierpnia) oraz 8 września w święto Narodzenia Najświętszej Maryi Panny, a także podczas tzw. „Tuligłowskich Wieczorów Maryjnych” organizowanych w pierwsze niedziele miesiąca od maja do października. W ciągu roku przed łaskami słynący obraz Niepokalanej Matki Dobrej Nadziei przybywa setki indywidualnych pielgrzymów i rodzin, aby Maryi zawierzyć swoje problemy i trudne sprawy. Ta głęboka wiara pątników i zawierzenie Maryi wszelkich trosk sprawia, że to święte miejsce stale się rozwija.

Słowa kluczowe: sanktuarium, pielgrzymki, turystyka religijna, ośrodek pielgrzymkowy

PILGRIMAGES TO THE SHRINE OF IMMACULATE MOTHER OF GOOD HOPE IN TULIGŁOWY – PAST AND PRESENT

Summary

The Shrine of Immaculate Mother of Good Hope in Tuligłowy is one of more than 550 Marian shrines currently functioning in Poland. It belongs to the oldest and most important Marian pilgrimage centres in the Przemyśl Archdiocese. The veneration of the miraculous image of God's Mother of Tuligłowy dates back to the early 14th century. In 1745 the Bishop of Przemyśl, Wacław Hieronim Sierakowski, declared the image as gracious. On 8 September 1909, with the consent of the Vatican Chapter, the gracious image of the Tuligłowy Lady was decorated with

papal crowns by Rev. Bishop Józef Sebastian Pelczar. The re-crowning of the miraculous image by Archbishop Józef Michalik was the most important event in the history of the shrine. It took place on 6 September 2009, on the hundredth anniversary of the crowning.

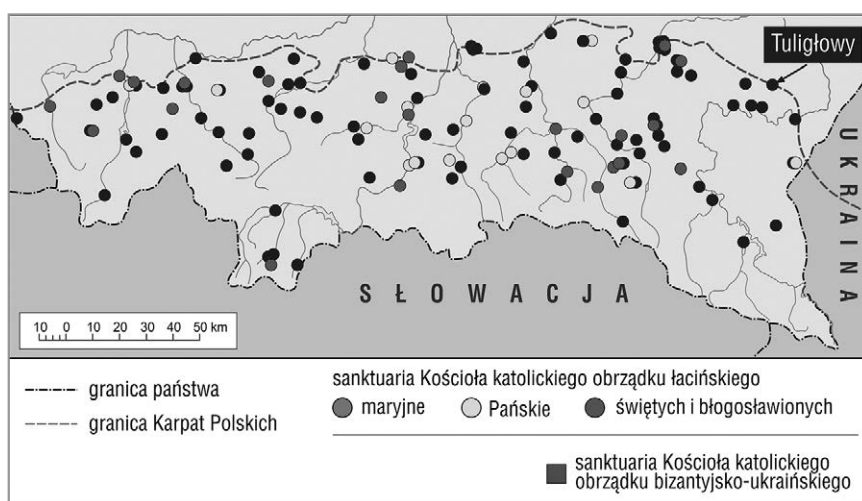
At present, the shrine in Tuligłowy is visited not only by pilgrims from the Przemyśl Archdiocese but also by pilgrims from distant parts of Poland. The greatest numbers of pilgrims are noted in the shrine on the occasion of three church fairs on the following feasts: the Feast of the Visitation (2 July), the Feast of the Assumption (15 August), the Feast of the Nativity of Mary (8 September), and on Marian Evenings in Tuligłowy, organised on the first Sundays of the month, from May to October. Hundreds of individual pilgrims and families visit the gracious image of Immaculate Mother of Good Hope every year to confide their problems and difficulties in Mary. The deep faith of pilgrims and the entrusting of all problems to Mary are conducive to the constant development of this holy site.

Keywords: sanctuary, pilgrimage, religious tourism pilgrimage center

1. Wprowadzenie

„Zagubiony człowiek w obrazie znajduje punkt oparcia i ukojenia. Takim obrazem w świecie współczesnym może być stara fotografia rodzinna. Kiedy na nią patrzymy – budzą się wspomnienia, które przenoszą nas i aktualizują minioną przeszłość, dobrze nam znaną. W Tuligłowych mamy taką fotografię, bo tu zawsze odnajdywano pewność i oparcie. W chwilach trudnych «z obrazu szła moc i wierzył w nią nawet ten, co w nic nie wierzy» – pisał Reymont w XIX wieku”. Przytoczone powyżej słowa wypowiedział metropolita lwowski, ks. arcybiskup Mieczysław Mokrzycki, podczas mszy św. rekonacyjnej łaskami słynącego obrazu Niepokalanej Matki Dobrej Nadziei w Tuligłowych w dniu 6 września 2009 r. Słowa te doskonale podkreślają znaczenie, jakie od sześciu wieków w przestrzeni sakralnej Podkarpacia pełni sanktuarium maryjne w Tuligłowych (ryc. 1) [6].

Ryc. 1. Sanktuaria w Karpatach Polskich

Źródło: Opracowanie własne

Fot. 1. Sanktuarium Niepokalanej Matki Dobrej Nadziei w Tuligłowach

Źródło: fot. Ł. Mróz

Sanktuarium Niepokalanej Matki Dobrej Nadziei w Tuligłowach jest jednym z ponad 550 sanktuariów Matki Bożej funkcjonujących obecnie w Polsce (fot. 1). Jest także jednym z najstarszych i ważniejszych maryjnych ośrodków pielgrzymkowych w archidiecezji przemyskiej. Kult cudownego obrazu Matki Bożej Tuligłowskiej sięga początkami XIV w. W 1745 r. biskup przemyski Wacław Hieronim Sierakowski ogłosił wizerunek jako łaskami słynący. W dniu 8 września 1909 r. – za zgodą Kapituły Watykańskiej – łaskami słynący obraz Pani Tuligłowskiej został ozdobiony papieskimi koronami przez ks. biskupa Józefa Sebastiana Pelczara. Obecnie do sanktuarium w Tuligłowach przybywają nie tylko pielgrzymi z archidiecezji przemyskiej, ale także pątnicy z odległych zakątków Polski, aby w chwilach trudnych szukać pocieszenia przed cudownym obrazem Matki Bożej Niepokalanej.

Celem opracowania jest przedstawienie rysu historycznego pielgrzymek do tuligłowskiego sanktuarium, a także określenie rangi i zasięgu przestrzennego oddziaływania tegoż ośrodka. W przygotowaniu opracowania i przedstawieniu wyników badań terenowych i kameralnych posłużono się przede wszystkim metodą opisowo-analityczną.

2. Rys historyczny kultu obrazu Matki Bożej Tuligłowskiej oraz ruchu pielgrzymkowego do sanktuarium

Według przekazów ludowych obraz Niepokalanej Maryi przynieśli do Tuligłowa około 1393 r. mieszkańcy podolskiej wsi Kudrenice szukający schronienia przed najazdem Tatarów. J. Rejowicz w opracowaniu przygotowanym z okazji koronacji łaskami słynącego obrazu Matki Bożej w Tuligłowach przytacza podanie dotyczące

początków kultu: „Podanie niesie, że podczas strasznych najazdów tatarskich na Podole – o których przysłowie nasze powiada: «Tam trawa nie porośnie, kędy Tatar przeszedł», bo ilekroć zapuszczał swe zagony, ślady tego pochodu znaczył kupami gruzów i popiołów, niszcząc wszystko ogniem i mieczem, i uprowadzając w niewolę tłumy ludności – mieszkańcy kresowego zameczku Kudrenice we własnej obronie opuścili swą siedzibę, szukając bezpieczniejszego schronienia. Śnać musieli to być ludzie pełni staropolskiej pobożnej wiary w opiekę Bogarodzicy. Pewnie Jej pieśni modlitewne rozbrzmiewała w ich piersi, chłodząc znoje tułaczkiej wędrówki, skoro unosili najdroższy swój wspólny skarb, obraz Niepokalanej Paniienki. Nazwa Tuligłowy mogłaby potwierdzić owo podanie, iż tutaj przytulili swe głowy pod nową osadę chat, a nie mając lepszego miejsca, umieścili swój obraz na topoli, by stąd Maryja czuwała i błogosławiła ich rodzinom” [14].

Łaskami słynący obraz Matki Bożej Niepokalanej w Tuligłowach jest jednym z najstarszych w Polsce wizerunków maryjnych przedstawiających tajemnicę Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Obraz powstał pod koniec XV w. i zaliczany jest do grupy przedstawień Madonny Apokaliptycznej [12]. Wizerunek przedstawia Maryję w postawie stojącej, trzymającą na prawej ręce nagie Dzieciątko Jezus, które w lewej ręce trzyma jabłko. Niepokalana stoi na półksiężycu, który dotyka kuli ziemskiej. W górnej części wizerunku dwaj aniołowie podtrzymują koronę umieszczoną na głowie Madonny. Autor obrazu jest nieznany.

W latach 90. XIV w. dzięki fundacji Mikołaja Mzurowskiego, dziedzica Rudołowic i Tuligłów, zbudowano drewniany kościół pw. św. Mikołaja, w którym umieszczono cieszący się już kultem obraz Matki Bożej Niepokalanej. Parafię pw. św. Mikołaja w Tuligłowach ustanowił w 1396 r. biskup przemyski Maciej herbu Janina. W 1446 r. opiekę nad parafią i kościołem przejęli Kanonicy Regularni Stróżowie Świętego Grobu Jerozolimskiego – nazywani w Polsce bożogrobcami lub miechowitami. Fundację przyjął ówczesny generał miechowitów ks. Jan Oczko [14]. Klasztor bożogrobców w Tuligłowach należał do prowincji ruskiej zakonu wraz z 6 innymi domami zakonnymi – w Przeworsku, Giedlarowej, Gniewczynie, Leżajsku, Rudołowicach i Urzejowicach [4].

Rozwój kultu obrazu Matki Bożej Niepokalanej nastąpił po 1624 r., kiedy hordy Tatarów rabowali i palili wsie na ziemi przemyskiej, a dochodząc do Tuligłów, pozostawili obraz nietknięty i wycofali się, co uznano za widomy znak opieki Matki Bożej [13]. W 1629 r., dzięki środkom zgromadzonym przez proboszcza ks. Adama Noskowicza oraz pomocy finansowej bogatego klasztoru bożogrobców w Miechowie, wzniesiono nową drewnianą świątynię [14].

Z końca XVII w. pochodzą pierwsze udokumentowane wzmianki o kulcie odnotowane w aktach wizytacyjnych. W 1699 r. biskup przemyski Jerzy Albrecht Denhoff (1640–1702) w aktach powizytacyjnych zapisał, że obraz Matki Bożej w Tuligłowach „cieszy się specjalną czcią..., są znane liczne łaski i opieka, którą otrzymują pielgrzymi na tym miejscu w swoich potrzebach” [21]. „Całe pielgrzymki pobożnych księży, szlachty i ludu” przybywały do sanktuarium w uroczystość Niepokalanego Poczęcia NMP oraz w święto Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny [14].

W okresie potrydenckiej odnowy Kościoła do rozwoju ruchu pielgrzymkowego w wielu sanktuariach przyczyniały się nadzwyczajne wydarzenia wokół wizerunku będącego głównym przedmiotem kultu. Najczęściej było to pojawienie się na wizerunku kropel krwi, potu lub świetlnych promieni, a także cudowne znalezienie (wyłowienie z rzeki, wyoranie w polu, znalezienie w lesie, nad brzegiem rzeki lub jeziora) lub ocalenie wizerunku od profanacji, w czasie pożaru lub działań wojennych [8, 20]. W przypadku sanktuarium w Tuligłowach odnotowano, że „często nadziemską jasność opromieniała” cudowny obraz Matki Bożej [3]. Do rozwoju nabożeństwa do Matki Bożej Tuligłowskiej przyczyniło się także niewytłumaczalne zdarzenie, którego doświadczył podczas wizytacji biskupiej w czerwcu 1744 r. biskup przemyski Wacław Hieronim Sierakowski (1700–1780). On to bowiem – jak zapisano w pamiętnikach – w dniu rozpoczęcia wizytacji, „wpatrzywszy się twarz Najświętszej Maryi Panny i małej Dzieciny Jezusa, doznał jakichś dziwnie pobożnych uczuć radości i pociechy, utwierdził się w przekonaniu, że Bóg Wszechmocny musiał przy tym obrazie otworzyć źródło łask nadzwyczajnych. Pełen wzruszenia pobożnego, opowiedział natychmiast w klasztorze swoje wrażenia wobec zgromadzonej licznie szlachty, duchowieństwa i Ojców Miechowitów. Ci przedstawili mu wówczas oną księgę, gdzie łaski u obrazu odebrane od kilkudziesięciu lat już spisywano, a było ich wtedy około 350” [14]. Rejestracja łask w specjalnej księdze została wprowadzona na polecenie prepozyta generalnego bożogrobców ks. Jakuba Radlińskiego.

Nadzwyczajne wydarzenia wokół wizerunków, a także cudowne uzdrowienia i liczne łaski otrzymane dzięki pielgrzymce do sanktuarium, prowadziły bardzo często do powołania przez miejscowego biskupa specjalnej komisji, której zadaniem było przeprowadzenie procesu „*super miraculis et gratis*”, zgodnie z wymogami Soboru Trydenckiego. Tak też stało się w przypadku sanktuarium w Tuligłowach, tym bardziej że niewytłumaczalnego zdarzenia doświadczył sam biskup przemyski. Wydarzenie to musiało zapewne mieć duże znaczenie, skoro już 11 czerwca 1744 r. biskup Sierakowski podpisał dekret o powołaniu komisji do zbadania kanonicznego prawdziwości nadzwyczajnych łask odbieranych w Tuligłowach [14]. Przewodniczącym komisji został notariusz apostolski Kazimierz Antoni Czulicz, a członkami dwaj kanonicy przemyscy ks. Mikołaj Śliżewski i ks. Walenty Wichrowski [14].

Po zbadaniu świadków, okoliczności cudownych zdarzeń oraz weryfikacji spisanych łask, komisja przekładała protokół ze swych prac biskupowi ordynariuszowi, który decydował o dalszym losie wizerunku. W Tuligłowach komisja zapoznała się z dokumentami, zbadła dokładnie obraz, przesłuchiwała pod przysięgą kilkadziesiąt osób, po czym przesłała pisemną relację wraz z własną decyzją do konsystorza przemyskiego. Na podstawie przedstawionych przez komisję dokumentów, 25 sierpnia 1745 r. w Przemyślu został powołany sąd pod przewodnictwem ks. biskupa Wacława Sierakowskiego. Ze względu jednak na „niedostateczność powodów” i braki w dokumentacji, sąd nie uznał obrazu Matki Bożej w Tuligłowach za cudowny [9, 14]. Decyzję tę ogłosił biskup Wacław Sierakowski, uznając przy tym obraz tuligłowski jako łaskami słynący (*imago gratiosa*). Ordynariusz przemyski przekazał także instrukcje co do badania łask na przyszłość [7]. Należy przypuszczać, że miechowscy duszpa-

sterze oraz wierni oczekiwali, że w dekrecie biskupim wizerunek zostanie zaliczony do obrazów cudownych (*imago thaumaturga, imago miraculosa*) [11].

W przypadku uznania wizerunku za cudowny lub łaskami słynący następował zazwyczaj wzrost ruchu pielgrzymkowego i dalszy rozwój sanktuarium. Tak też się stało w przypadku sanktuarium w Tuligłowach. W 1769 r. w Krakowie została wydana książka bożogrobcy ks. Dionizego Jaguścińskiego pt. „Cuda y łaski Najświętszej Maryi Panny w obrazie kościoła Tuligłowskiego doznane” [2]. Ks. Jaguściński jako pierwszy przedstawił w opracowaniu historię sanktuarium oraz cuda i łaski otrzymane za przyczyną Matki Bożej czczonej w tuligłowskim obrazie. Opracowanie to przyczyniło się do powiększenia zasięgu przestrzennego oddziaływania sanktuarium. Należy również wspomnieć, że w okresie reformy potrydenckiej na łaskami słynący obraz Niepokalanej Maryi nałożono srebrne sukienki. Obrzęd ten był jednym z charakterystycznych zwyczajów w polskiej kulturze religijnej w XVI–XVIII w.

Rosnący ruch pielgrzymkowy do łaskami słynącego obrazu Matki Bożej Tuligłowskiej wymusił niejako budowę większej, murowanej świątyni. Dzięki pomocy parafian, dziedziczki Ludwika Potockiej, a także władz zakonu na czele z generałami bożogrobców ks. Jakubem Radlińskim (1680–1762) i ks. Florianem Bujdeckim (1702–1765), w latach 1768–1770 zbudowano nowy, barokowy kościół pod wezwaniem św. Mikołaja. Konsekracji świątyni dokonał dopiero w 1829 r. biskup przemyski Jan Antoni de Potoczki (1759–1832) [14].

Rozwój sanktuarium w Tuligłowach został zahamowany przez kolejne rozbiory i utratę przez Polskę niepodległości w 1795 r. Rozpoczęte już w XVIII w. starania o koronację łaskami słynącego obrazu zostały zaprzestane na ponad 100 lat. Wpływ na to miał przede wszystkim tzw. józefinizm, a więc polityka prowadzona przez cesarzów Austrii – Marię Teresę (sprawującą władzę w latach 1740–1780) i jej syna cesarza Józefa II (rządzącego w latach 1780–1790), od którego wziął nazwę. Głównym celem józefinizmu było ściśle podporządkowanie Kościoła państwu, a także ingerowanie w sprawy związane bezpośrednio z kultem religijnym. W każdym z zaborów przeprowadzono sekularyzację majątków kościelnych oraz kasaty klasztorów. Podobnie jak w przypadku większości sanktuariów w Cesarstwie Austriackim, tak również w sanktuarium w Tuligłowach na rzecz skarbu państwa skonfiskowano kosztowne wota z skarbca oraz zdarto z obrazu srebrną sukienkę ozdabiającą postać Matki Bożej i Dzieciątka Jezus [14]. Sprofanowany przez Austriaków łaskami słynący wizerunek zasłonięto purpurowym aksamitem, a na postaci Niepokalanej i Dzieciątka Jezus nałożono drewniane pozłacane sukienki, pozostawiając jedynie widoczne twarze Matki Bożej i Chrystusa [21]. Najdotkliwszą jednak stratą dla sanktuarium przeprowadzoną w trakcie reformy józefińskiej była kasata klasztoru bożogrobców, której dokonano w 1819 r. Rozwijany przez ponad 350 lat przez miechowitów ruch pielgrzymkowy do sanktuarium został poważnie przyhamowany.

Warunki funkcjonowania sanktuarium zmieniły się dopiero po 1850 r., kiedy cesarz Franciszek Józef I zniósł system józefiński w całym Cesarstwie Austriackim i nadał Kościołowi wolność działania. Dnia 18 sierpnia 1855 r. Austria podpisała konkordat ze Stolicą Apostolską, w którym potwierdzone zostały wcześniejsze

przywileje Kościoła katolickiego w cesarstwie. Pełne ożywienie kultu obrazu Matki Bożej i ponowny rozwój ruchu pielgrzymkowego nastąpił dopiero od lat 60. XIX w., a zwłaszcza na początku XX w. Bardzo duże zasługi w ponownym rozwoju nabożeństwa do Niepokalanej Najświętszej Maryi Panny w tuligłowskim wizerunku należy przypisać duszpasterzom, którzy pracowali w tym okresie w sanktuarium. Dotyczy to ks. Wincentego Grzegorzcyka (1825–1907), który pełnił funkcję proboszcza w Tuligłowach w latach 1864–1884 [16], a przede wszystkim wielkiego czciciela Matki Bożej Niepokalanej – ks. Ludwika Kozłowskiego (1859–1938), który był kustoszem sanktuarium przez 52 lata – od 1886 do 1938 roku [17].

Na przełomie XIX i XX w. sanktuarium w Tuligłowach było wymieniane w niemal wszystkich opracowaniach i wykazach miejsc z cudownymi wizerunkami Najświętszej Maryi na ziemiach polskich – m.in. w pracach: o. S. Barączka [1], E. Nowakowskiego (kapucyna, o. Wacława z Sulgostowa) [11], ks. Alojzego Fridricha [3] oraz w tekach P. Żegoty [18].

Na początku XX w. do sanktuarium przybywały rokrocznie pielgrzymki z Pruchnika, Węgierki, Chorzowa, Tyniowic i Kramarzówki [14]. Duże natężenie ruchu pielgrzymkowego rejestrowano podczas maryjnych uroczystości i świąt Wniebowzięcia NMP, Narodzenia NMP oraz Niepokalanego Poczęcia NMP. Rosnący ruch pielgrzymkowy dał podstawy do ponownych starań o koronację łaskami słynącego obrazu Matki Bożej Niepokalanej. Z inicjatywą tą wyszedł w 1907 r. biskup przemyski Józef Sebastian Pelczar podczas wizytacji kanonicznej dekanatu pruchnickiego [15]. Biskup Pelczar, wizytując parafię Tuligłowy, zobligował ówczesnego proboszcza ks. Ludwika Kozłowskiego, aby zebrał dokumentację potwierdzającą kult Matki Bożej – dowody łask, pielgrzymek i nabożeństw [13]. Zebrane materiały dowodowe zostały przedłożone Kapitulie Watykańskiej wraz z prośbą o pozwolenie na koronację obrazu na prawie papieskim. W dniu 29 listopada 1908 r. Stolica Święta wydała dekret zezwalający na koronację [13].

W trakcie przygotowań do koronacji dokonano, m.in. prac renowacyjnych na łaskami słynącym wizerunku, co niestety spowodowało zniekształcenie pierwotnego wyglądu twarzy Niepokalanej i Dzieciątka Jezus. Niemożliwe było także zdjęcie z obrazu aksamitu nałożonego w XIX w., co podkreślił w swym opracowaniu wspomniany ks. Jarosław Rejowicz: „Tło bowiem obrazu, malowanego na drzewie dwóch stóp szerokości, a 2½ wysokości, obite jest od bardzo dawna ponsowym aksamitem, a postać Matki Boskiej pokrywa sukienka rzeźbiona w drzewie, wraz z promieniami otaczającymi Najświętszą Dziewicę, gruntownie przymocowana do obrazu, tak że zdjęcie tych ozdób groziłoby całości świętego zabytku” [14].

Uroczystej koronacji łaskami słynącego obrazu Matki Bożej Niepokalanej dokonał w dniu 8 września 1909 r. ks. biskup Józef Sebastian Pelczar w asyście ks. biskupa Karola Fischera (1847–1931), biskupa pomocniczego diecezji przemyskiej oraz ks. biskupa Anatola Nowaka (1862–1933), biskupa pomocniczego diecezji krakowskiej [13]. O przebiegu koronacji dowiadujemy się, m.in. dzięki relacji zamieszczonej w „Kronice Dyecezyi Przemyskiej”: „Podniosła ceremonia rozpoczęła się w kościele, gdzie ks. Biskup Koronator poświęcił złote korony. W procesyi udano się następnie

przed cudowny obraz, umieszczony na specjalnie urządzonej wzniesieniu. Tam po odczytaniu dekretu koronacyjnego Kapituły watykańskiej i pod odprawieniu przepisanych modłów, włożył ks. Biskup Koronator korony na skronie Dzieciątka Jezus i Najśw. Panny Niepokalanie Poczętej. Poczem przemówił do wielkich rzesz ludu i znaczeniu obrzędu koronacyjnego, wysnuwając zeń stosowne nauki dla wszystkich stanów i odprawił pontyfikalną sumę, po której nastąpiła procesja z Przenajśw. Sakramentem naokoło kościoła. Po południu po niesporach nastąpił bardzo rzewny moment. XX. Biskupi wraz z duchowieństwem udzielili ludowi błogosławieństwa ukoronowanym obrazem, poczem niesiono obraz w procesji, prowadzonej schłodnemi ulicami wioski. Nieśli obraz na przemian księża i świeccy według czterech stanów. Procesję zakończono w kościele i umieszczono cudowny obraz w wielkim ołtarzu na dawnym miejscu. Pogoda bardzo sprzyjała w przededniu i w sam dzień koronacji. Uroczystość wypadła pod każdym względem wspaniale” [7].

Koronacja przyczyniła się do jeszcze większego ożywienia ruchu pielgrzymkowego zwłaszcza w okresie międzywojennym. Tuligłowy były w tym okresie jednym z popularnych miejsc pielgrzymkowych w południowej Polsce, co poświadcza choćby umieszczenie sanktuarium na mapie ośrodków kultu maryjnego w Polsce, opracowanej w 1938 r. przez Henryka i Jerzego Szymańskich [10].

Wybuch II wojny światowej zahamował rozwój sanktuarium. W tragicznych latach okupacji hitlerowskiej posługę duszpasterską w sanktuarium sprawował ks. Władysław Selwa (1903–1943). W dniu 9 marca 1943 r. został on zastrzelony przez gestapowców w kancelarii parafialnej [22]. W obrębie sanktuarium nie doszło na szczęście do poważniejszych zniszczeń.

Po zakończeniu II wojny światowej duszpasterstwo w sanktuarium kontynuowali księża diecezjalni, którzy przeprowadzili szereg prac remontowych i rozbudowy infrastruktury technicznej zespołu sanktuarijnego. W 1959 r. odbyły się uroczystości 50-lecia koronacji łaskami słynącego obrazu, którym przewodniczył biskup przemyski Franciszek Barda (1880–1964). W 1966 r. pod kierunkiem konserwatora mgr. Wojciecha Kurpika przeprowadzono gruntowną konserwację łaskami słynącego obrazu, przywracając mu właściwy układ kompozycyjny i koloryt średniowiecznego malarstwa [12]. Kiedy jednak obraz po konserwacji zawisł ponownie w ołtarzu głównym, grupa parafian wyraziła niezadowolenie z wykonanych prac, żądając powrotu obrazu w wyglądzie jak przed konserwacją. Ze względu na protesty wiernych, po konsultacjach społecznych w 1972 r. biskup przemyski Ignacy Tokarczuk podjął decyzję, aby w miejsce odnowionego obrazu umieścić kopię, wykonaną w trakcie konserwacji w 1966 r. W 2003 r. oryginalny łaskami słynący obraz Matki Bożej Niepokalanej ponownie został poddany gruntownej konserwacji ze względu na ponowną infekcję drewnojadem i miejscowe odspojenia struktury malarskiej. Prace konserwatorskie wykonał Antoni Guzik z Krzeszowic, który po zdjęciu przemalowań i przeprowadzeniu badań laboratoryjnych (m.in. zdjęcia w podczerwieni) odsłonił pierwotne szczegóły wizerunku – m.in. lewe ucho Dzieciątka, bucik Madonny (w dole obrazu) czy też gotycką koronę nad głową Maryi [21]. W efekcie tych prac obraz Tuligłowskiej Pani odzyskała wygląd jak przed wiekami. Tym razem renowacja obrazu spotkała

się z uznaniem wszystkich parafian i obraz Niepokalanej Matki Bożej po 31 latach powrócił do ołtarza głównego sanktuarium.

W dniu 25 lipca 1971 r. Kuria Biskupia w Przemyślu zawarła umowę z Kurią Generalną Zgromadzenia św. Michała Archanioła (*Congregatio Sancti Michaelis Archangeli* – CSMA; popularna nazwa michalicy), na mocy której księży michalicy przejęli duszpasterstwo w parafii i w sanktuarium w Tuligłowach.

Najważniejszym wydarzeniem w najnowszej historii sanktuarium była rekonstrukcja cudownego obrazu i nadanie tytułu Niepokalanej Matki Dobrej Nadziei. Uroczystości odbyły się w dniu 6 września 2009 r. – w setną rocznicę koronacji. Korony, które pobłogosławił papież Benedykt XVI w Rzymie, nałożył na łaskami słynący obraz ks. arcybiskup Józef Michalik, metropolita przemyski. Uroczystej mszy św. rekonstrukcyjnej przewodniczył ks. arcybiskup Mieczysław Mokrzycki, metropolita lwowski.

3. Współczesny ruch pielgrzymkowy

W ostatnim dziesięcioleciu obserwowany jest wzrost ruchu pielgrzymkowego, zarówno pieszego, jak i samochodowego (indywidualnego) oraz autokarowego. Według relacji kustosa sanktuarium ks. Mariusza Marcińca w ciągu roku do Tuligłówek przyjeżdża około 20 grup autokarowych z różnych regionów Polski¹. W sezonie pielgrzymkowym – trwającym od świąt wielkanocnych do końca września, zwłaszcza w soboty, niedziele i dni świąteczne przybywa do sanktuarium wielu pielgrzymów. Są to najczęściej rodziny i indywidualni pątnicy, którzy przed łaskami słynącym obrazem Niepokalanej Matki Bożej Dobrej Nadziei zawierają Maryi swoje problemy i trudne sprawy. Ta głęboka wiara pątników i zawierzenie Maryi wszelkich trosk sprawia, że to święte miejsce stale się rozwija.

W ostatnich latach największy ruch pielgrzymkowy w sanktuarium rejestruje się w sanktuarium podczas trzech odpustów: Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny (2 lipca), Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (15 sierpnia) oraz w święto Narodzenia Najświętszej Maryi Panny (8 września).

Na odpust ku czci Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny, nazywanym odpustem „Matki Bożej Jagodnej”, przybywają pracownicy służb mundurowych Ochotniczych Straży Pożarnych z okolicznych gmin Roźwienica, Żurawica, Pruchnik, Zarzecze i Rokietnica, a także żołnierze z Jarosławia oraz policjanci z Pruchnika i Jarosławia. W odpuście tym bierze udział około 1 tys. wiernych.

Odpust związany z uroczystością Wniebowzięcia NMP (odpust „Matki Bożej Zielnej”) gromadzi każdego roku największą liczbę pielgrzymów. W ciągu dwóch dni (14–15 sierpnia) do sanktuarium w Tuligłowach przybywa około 12 tys. wiernych. Do Matki Bożej Niepokalanej pielgrzymują wówczas pieszo pątnicy z Rokietnicy, Tapina, Czelatyc i Woli Rokietnickiej (około 700 osób), z Boratyna (około 70 osób), z Orzechowic (około 90 osób), z Rudołowic, Roźwienicy i Bystrowic (około 100 osób) oraz z Maćkowic, Kosienic i Dobkowic (około 50 osób). Na uroczystą mszę św. odpustową, odprowadzianą przy ołtarzu polowym 15 sierpnia, przybywa licząca około

1. Serdecznie dziękuję ks. Mariuszowi Marcińcowi, kustoszowi sanktuarium Niepokalanej Matki Dobrej Nadziei w Tuligłowach, za udostępnione dane, konsultacje i cenne uwagi w przygotowaniu prezentowanego opracowania.

300 osób grupa z Pruchnika, a także około 70 pątników z Woli Węgierskiej i Węgierki. Najliczniejszą jednak grupą liczącą kilka tysięcy osób z roku na rok są pątnicy, którzy samochodami przyjeżdżają z okolic Przemyśla, Rzeszowa, Jarosławia, Przeworska, Dubiecka, Łańcuta².

Trzeci odpust obchodzony w święto Narodzenia Najświętszej Maryi Panny – odpust „Matki Bożej Siewnej” – gromadzi zazwyczaj uczniów szkół z powiatu jarosławskiego, przeworskiego i rzeszowskiego – w sumie około 600–800 osób.

Od 2011 r., w pierwsze niedziele miesiąca od maja do października, w sanktuarium organizowane są tzw. „Tuligłowskie Wieczory Maryjne”. W 2015 r. związane one były z ogłoszonym przez papieża Franciszka rokiem Życia Konsekrowanego. Wielu pielgrzymów gromadzi również nowenna do Matki Bożej Tuligłowskiej odprawiana w każdą środę przed wieczorną mszą św.

Istotnym wydarzeniem w dalszym rozwoju ruchu pielgrzymkowego do sanktuarium w Tuligłowach było otwarcie tzw. *Tuligłowskiej Drogi św. Jakuba* – łącznikowego odcinka *Podkarpackiej Drogi św. Jakuba Via Regia*. Szlak został oznakowany przez parafian, członków Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju Tuligłówek oraz członków Bractwa św. Jakuba Apostoła przy Sanktuarium Grobu Bożego w Przeworsku. *Tuligłowska Droga św. Jakuba* prowadząca z Woli Rokietnickiej do sanktuarium Matki Bożej Dobrej Nadziei w Tuligłowach, a następnie do Rokietnicy, gdzie łączy się z głównym traktem Drogi św. *Via Regia* (13 km). Uroczyste otwarcie szlaku nastąpiło 26 lipca 2015 r. Warto zaznaczyć, że *Droga św. Jakuba Via Regia* jest obecnie najdłuższym polskim odcinkiem Drogi św. Jakuba, a jej długość z Korczowej i Medyki (przy granicy polsko-ukraińskiej) do Zgorzelca wynosi 957 km. Szlak prowadzi wzdłuż dawnej *Via Regia* (Wysokiej Drogi), czyli traktu, który wiódł z Kijowa przez Lwów, Kraków, Wrocław, Lipsk, Kolonję, Akwizgran, do Paryża. *Via Regia* była ponadregionalną drogą, która sprzyjała rozwojowi handlu, wzajemnych stosunków między państwami europejskimi oraz powstawaniu nowych ośrodków miejskich [5].

4. Podsumowanie

Przeprowadzona analiza pozwoliła stwierdzić, że sanktuarium Matki Bożej w Tuligłowach należy do najważniejszych ośrodków pielgrzymkowych na Pogórzu Dynowskim, a także w archidiecezji przemyskiej. Rozwój ruchu pielgrzymkowego do sanktuarium nastąpił w okresie odnowy potrydenckiej. Bardzo ważnym wydarzeniem, które przyczyniło się do dalszego rozwoju kultu, była koronacja łaskami słynącego obrazu Pani Tuligłowskiej w 1909 r.

Obecnie wśród czynników szczególnie sprzyjających rozwojowi pielgrzymowania i turystyki religijnej do sanktuarium należy wymienić: tradycje pątnicze, stale ubogacany program duszpasterski, troska o rozwój kultu i praca duszpasterska opiekujących się sanktuarium księży michalitów, walory krajobrazowe Pogorza Dynowskiego, położenie sanktuarium przy maryjnym szlaku pielgrzymkowym oraz przy podkarpackiej Drodze św. Jakuba *Via Regia* oraz rozwój motoryzacji i promocja sanktuarium.

2. Dane dotyczące liczby pielgrzymów przekazane przez ks. Mariusza Marcińca, kustosa sanktuarium w Tuligłowach.

Bibliografia

1. Barącz S., *Cudowne obrazy Matki Najświętszej w Polsce*, Lwów 1891, s. 275–276.
2. *Cuda y łaski Najświętszej Maryi Panny w obrazie kościoła Tuligłowskiego doznane, przez X. Dyonizego Jaguścińskiego S.T.D. Kanoników Grobu Chrystusowego konsyliarza, roku Pańskiego 1769 podane. W Krakowie w drukarni Seminarium Akademickiego.*
3. Fridrich A., *Historie cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce*, t. II, Kraków 1904.
4. Gapski H., *Miechowici w czasach nowożytnych*, [w:] *Bożogrobcy w Polsce* (praca zbiorowa), Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1999, s. 45–55.
5. Hołub J.M., Mróz Ł., *Droga św. Jakuba Via Regia, Podkarpackie – przewodnik pielgrzyma i turysty*, Wyd. Stowarzyszenie „Przyjaciele Dróg św. Jakuba w Polsce”, Jarosław 2013.
6. *Homilia wygłoszona przez Metropolite Lwowskiego ks. abpa Mieczysława Mokrzyckiego podczas Koronacji Obrazu Matki Bożej Dobrej Nadziei*, Kronika Archidiecezji Przemyskiej, 94:2009, z. 3, s. 154–159.
7. *Koronacja cudownego obrazu Najśw. Maryi Panny Niepokalanie Poczętej w Tuligłowach*, Kronika Dyecezyi Przemyskiej, Pismo Dyecezalne, 9:1909, z. 12, s. 661–663.
8. Kracik J., *Święte obrazy wśród grzesznych sarmatów. Ze studiów nad recepcją kultowego dziedzictwa*, *Nasza Przeszłość*, t. 81 (1992), s. 141–192.
9. Kwaśniak E., *Sanktuarium Matki Bożej Niepokalanej w Tuligłowach*, *Niedziela – edycja przemyska*, nr 16 (2012), [w:] www.niedziela.pl/wydruk/6018/nd (dostęp: 15.09.2015).
10. *Mapa ośrodków kultu maryjnego w Polsce w 1938 r.*, oprac. H. i J. Szymańscy w zbiorach Zakładu Geografii Religii Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ w Krakowie.
11. Nowakowski E. [Wacław z Sulgostowa], *O cudownych obrazach w Polsce Przenajświętszej Matki Bożej, wiadomości historyczne, bibliograficzne i ikonograficzne*, Kraków 1902, t. II, s. 682.
12. Partyka W., *Obraz Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej w Tuligłowach*, [w:] I. Sapetowa (red.), *Wizerunki maryjne – archidiecezja przemyska, diecezja rzeszowska*, materiały z VI Seminarium Oddziału Rzeszowskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki „Sacrum et decorum” w Jarosławiu w dniach 16 i 17 listopada 1990 r., Nakładem Zarządu Głównego SHS w Warszawie, Rzeszów 1992, s. 17–23.
13. Porębski M., *Sanktuarium Maryjne w Tuligłowach*, *Kronika Diecezji Przemyskiej*, r. 49:1963, z. 2, s. 61–64.
14. Rejowicz J., *Pamiętka koronacy Matki Boskiej w Tuligłowach*, Kraków 1909.
15. *Sprawozdanie z wizytacji kanonicznej odbytej w r. 1907 przez Ekscelencyę Najprz. Ks. Biskupa Józefa Sebastjana Pelczara w dekanacie pruchnickim. Tuligłowy*, *Kronika Dyecezyi Przemyskiej*, Pismo Dyecezalne, r. 7:1907, s. 310–311.
16. *Ś. p. ks. Wincenty Grzegorzczak*, *Kronika Dyecezyi Przemyskiej*, Pismo Dyecezalne, r. 7:1907, z. 10, s. 445–446.
17. *Ś. p. ks. Ludwik Kozłowski proboszcz w Tuligłowach ad Pruchnik. 1859–1938*, *Kronika Diecezji Przemyskiej* O. Ł., r. 43, 1957, z. 7–8, s. 233–237.
18. Teki P. Żegoty – teczka pt. *Obrazy Pana Jezusa i Matki Boskiej w Polsce*, BJ, rkps 5362.
19. Tobiasz M., *Bożogrobcy w Miechowie w 800-lecie sprowadzenia do Polski*, *Nasza Przeszłość*, t. XVII (1963), s. 5–60.

20. Wiślicz T., „*Miejsca cudowne*” w *Małopolsce w XVI–XVIII w.*, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, nr 3–4, Warszawa 1999, s. 335–348.

Netografia

21. www.sanktuarium.tuliglowy.pl (dostęp: 21.06.2015).
22. www.tuliglowy.org.pl (dostęp: 10.09.2015).